

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх.³⁴.....
Дата: 15.06.....2018 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА
ГРАЖДАНСКА И ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

ДОПЪЛНИТЕЛНО
СТАНОВИЩЕ

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ
по тълкувателно дело № 2 / 2017 г.

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

4.1. С Разпореждане на Председателя на ВКС от 26.10.2017 г. по предложение на заместник председателите и ръководители на гражданската и на търговската колегии е допълнено Разпореждане от 01.06.2017 г. за образуване на Тълкувателно дело № 2/2017 г. на ОСГТК на ВКС с нов въпрос, а именно:

„Какъв е реда за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си?“¹

¹ Изписаните с курсив и поставени в кавички текстове са цитат от съответния посочен документ по делото, нормативен или друг публичен акт, или литературен източник.

Предложението на заместник председателите и Разпореждането са мотивирани с наличието на две решения, които третираат въпроса по различен начин, а именно Решение № 129 от 20.07.2017 г. по т.д. № 284/2016 г. на ВКС, ТК, I т.о. и Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о. Както е посочено и в Предложението на пръв поглед между двете решения няма противоречие.

4.1.1. Противоречията в практиката:

4.1.1.1. Според Решение № 129 от 20.07.2017 г. по т.д. № 284/2016 г. на ВКС, ТК, I т.о. се приема:

„Щом самият закон допуска това и при наличие на останалите предпоставките за упражняване на иска по чл.135 ал.1 ЗЗД следва да се приеме, че е налице правен интерес за кредитора от предявяване на конститутивния иск по чл.135 ал.1 ЗЗД, независимо, че имотът не е в патримониума на длъжниците, а е прехвърлен с последваща сделка на трето лице, в случая на Б. В., преди вписване на исковата молба. Това прехвърляне не изключва наличие на правен интерес от обявяването на сделката между длъжниците И. Л. Т. и С. Д. Т. с Л. С. Т. и не е основание за недопустимост на иска по чл. 135 ал.1 ЗЗД, а дали имотът, предмет на тази сделка, може да бъде върнат в патримониума на длъжниците не е предмет на исковото производство, а на изпълнителното такова.“

4.1.1.2. В Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о. се приема:

„В отношенията между длъжника и неговия съконтрагент, както и по отношение на всички останали трети лица действието на сделката се запазва и за собственик на имуществото, което е предмет на същата се счита третото лице-съконтрагент на длъжника. Възможно е кредиторът да бъде увреден не чрез една, а чрез поредица от правни действия или сделки. В този случай целеният от длъжника краен увреждащ резултат се постига с осъществяване на последното действие или сделка. При това положение кредиторът може да иска обявяването за недействителни на цялата поредица от действия или сделки, които го увреждат в това му качество.“

4.1.2. Различният на пръв поглед отговор, даден от двата състава на ВКС, се дължи до голяма степен на различия в спорните въпроси, разгледани по двете дела - в Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о. са разгледани субективно съединени иски срещу длъжника, неговия контрагент и последващия приобретател, като спрямо последния искът е с неправилно формулиран петитум за установяване

на факт, докато в **Решение № 129 от 20.07.2017 г.** по т.д. № 284/2016 г. на ВКС, ТК, I т.о. е предявен иск **само срещу длъжника и неговия контрахент**, като е повдигнат въпрос за **недопустимост на иска, поради последващо прехвърляне.**

4.1.3. Общ за двете решения е правният извод, че искът по чл. 135 ЗЗД в хипотеза на прехвърляне на правата, с които длъжникът се е разпоредил, от контрахента на длъжника на друго лице, е **допустим**, защото за кредитора е налице **правен интерес** от воденето на такъв иск срещу длъжника и неговия контрахент. **По отношение на този извод следва да се посочи, че „правният интерес“ не е самостоятелна процесуална предпоставка за предявяване на нито един иск, извън този за поставяне под запрещение, както и че изискването за интерес у ищеца е самостоятелна процесуална предпоставка само за установителните искове², където се изисква интерес на ищеца, а не и правен интерес³.** Подробна аргументация по този въпрос е представена в становището на Катедрата по гражданскоправни науки при ЮФ на СУ по тълк. д. № 1/2011 г. на ОСТК на ВКС - т. 3.3. от Становището.

4.2. Положения, които следва да се вземат предвид:

4.2.1. Целите на института:

4.2.1.1. Правото на кредиторите по чл. 135 ЗЗД е създадено за защита на интересите им от измамливи действия на техните длъжници, с които се осуетява или затруднява тяхното принудително удовлетворяване, независимо от това дали вземането им е парично или непарично⁴, като

² *Сталев, Ж.*, и колектив, Българско гражданскопроцесуално право, девето издание, С, 2012, с. 177 и с. 184 – 186.

³ Разликата между двата интереса, законодателно е подчертана от случаите, в които законът изисква правен интерес – например чл. 336, ал. 1 ГПК: „Поставяне на едно лице под тълно или ограничено запрещение може да бъде поискано с искова молба от ... и от всеки, който има правен интерес от това”, или чл. 74 ЗЗД: „Този, който е изпълнил едно чуждо задължение, като е имал правен интерес да стори това, встъпва в правата на кредитора”. Правният интерес според закона е квалифициран интерес, който почива на връзката (правоотношението) между две лица, която поставя в зависимост имуществените интереси на едното от правния статус на другото и дава основание на закона да позволи на лицето със зависими имуществени интереси да промени правния статус на лицето, от който статус тези интереси зависят – да десезира кредитора – включително ищец по чл. 135 ЗЗД, погасявайки чрез плащане неговото вземане срещу длъжника в хипотезата на чл. 74 ЗЗД, защото иначе, рискува да претърпи изпълнение върху своето имущество или друга имуществена загуба, или искайки поставяне под запрещение, защото валидността на неразумните правни действия на незапретения неспособен, ще рефлектира в неговата правна сфера.

⁴ Вж. Постановление № 1 от 29.III.1965 г. по гр. д. № 7/64 г., Пленум на ВС.

генерално се преследва ефектът увреждащите действия на длъжника да бъдат непротивопоставими на кредитора и за него все едно те да не са извършени.

4.2.1.2. При парични вземания този ефект позволява кредиторът да насочи принудителното изпълнение върху имуществото, което не принадлежи на длъжника, но по отношение на кредитора все едно е на длъжника, а при непарични вземания – например обещанието за сключване на окончателен договор, което е принудително осъществимо само ако длъжникът е собственик на обещания за прехвърляне актив (чл. 363 ГПК), да получи принудително изпълнение⁵ на задължението за сключване на окончателен договор, чрез уважаване на иска по чл. 19, ал. 3 ЗЗД, все едно, че имотът е собственост на обещалия прехвърлянето по предварителния договор. В този смисъл искът по чл. 135 ЗЗД може да се определи като обезпечаващо екзекуцията средство, което позволява принудително изпълнение върху права, с които длъжникът измамливо се е разпоредил във вреда на кредитора.

4.2.1.3. Посочената цел на института обаче поставя в риск придобиванията от трети за облигационното отношение кредитор – длъжник лица, а оттам и сигурността на оборота. Налице е конфликт между интересите на кредитора и тези на третите лица приобретатели, при което правото трябва да решава чий интерес заслужава по-голяма защита. Исторически, а и днес, дилемата се решава на основата на два критерия – споделената измама (*consilium fraudis*) и възмездността или безвъзмездността на действието – чл. 135, ал. 1, изр. 2 и изр. 3 ЗЗД.

4.2.1.3.1. Критерият *consilium fraudis* не само „отключва“ уважаването на иска по чл. 135 ЗЗД срещу възмезден приобретател, но заедно с това определя и опозицията кредитор - „измамници“ от една страна и

⁵ Едва ли може да има спор, че чл. 19, ал. 3 ЗЗД е специфичен способ за принудително изпълнение на задължението за казване на „да“ пред нотариус – така изрично Решение № 6 от 30.1.1971 г. по гр. д. № 110/71 г., ОСГК и в този смисъл по-старото схващане, че искът по чл. 19, ал. 3 ЗЗД е осъдителен (*Кожухаров, А.*, цит. съч. с. 96 и там цитираните автори) има своето основание, макар конструкцията, че съдебното решение замества договора, да дава да се разбере, че то има материалноправен ефект на договор и като така е конститутивно, което определя и характера на иска (*Сталев, Ж.*, и колектив, цит. съч., с. 195, *Таджсер, В.*, Гражданско право на НРБ, Обща част Дял I, С, 1972, с. 178 и др.), защото под влияние на арт. 2932 Codice Civile ЗЗД е приел, че съдебното решение има ефекта на сключен договор, а не, че замества (фингира) само волеизявлението на осъдения ответник, както е съгласно § 894 ZPO, което вероятно е по-универсалното и за предпочитане решение, особено при принудително изпълнение на кондикции, което предполага изявление – например връщане на поименни акции, за който случай у нас, поради ограничеността на чл. 19, ал. 3 ЗЗД до предварителни договори, ще трябва да се ползва неефективното принудително изпълнение на незаместимо действие по чл. 527, ал. 1 ГПК. Обратното – че решението на чл. 19, ал. 3 ЗЗД е по-добро от § 894 ZPO твърди *Кожухаров, А.* на цитираното място, позовавайки се на съветското право.

кредитор – третите лица, които не са „измамници“ - сигурност на гражданския оборот от друга страна. Кредиторът получава защита срещу „измамниците“, но тази защита не може да засегне сигурността на оборота и правата на третите лица, които не са участници в споделената измама⁶.

4.2.1.3.2. Критерият възмездност/безвъзмездност на действието поставя безвъзмездния приобретател, независимо от участието му в измамата, в положението на неговия праводател – ако увреждащото действие на длъжника е безвъзмездно⁷, срещу контрахента му искът може да бъде уважен без да се установява участието му в измамата – а contrario от чл. 135, ал. 1, изр. изр. 2 ЗЗД. При последващо разпореждане от страна на контрахента на длъжника безвъзмездността има същия ефект – безвъзмездния приобретател има положението на своя праводател – контрахента на длъжника, независимо от неговата добросъвестност или недобросъвестност - чл. 135, ал. 1, изр. последно. Обратно при възмездно придобиване искът по чл. 135 ЗЗД може да бъде уважен само срещу недобросъвестен приобретател – контрахент на длъжника, който знае за увреждането - чл. 135, ал. 1, изр. изр. 2 ЗЗД, а при следващо възмездно прехвърляне – срещу контрахент на контрахента на длъжника, който е недобросъвестен - чл. 135, ал. 1, изр. последно.

4.2.2. Съвременната интерпретация:

4.2.2.1. От съвременна⁸ гледна точка искът по чл. 135 ЗЗД се схваща като конститутивен, а правото, принадлежащо на кредитора – като потестативно. Ефектът от уважаването на иска е относителен - само в отношенията кредитор и контрахент на длъжника и се описва като относителна недействителност⁹. За разлика от нищожността и

⁶ Подобно разграничение прави и *Кацаров, К.*, „Критичен преглед на юриспруденцията на ВКС по търговско право какво е положението на втория (посредствения) и следващите приобретатели, т.е. тия, които не са договаряли съ несъстоятелния длъжник (чл. 676 ТЗ)“, в сп. „Правна мисъл“, год. IV, 1938, кн. 9, с. 688.

⁷ Относно основанията за различното третиране на възмездните и безвъзмездни приобретатели вж. *Апостолов, И.*, Облигационно право Част първа Общо учение за облигацията, С, 1947, с. 491. Тук не се разглеждат споровете – в практиката и доктрината, относно това кои действия са безвъзмездни и кои възмездни, въпреки важното им значение за прилагането на иска по чл. 135 ЗЗД, доколкото такъв въпрос не е зададен.

⁸ Римските прототипи се схващат като деликтни искове, произтичащи от измама, което изглежда неприложимо директно към съвременната конструкция, но вероятно може да обоснове и аргументи за корективно интерпретиране на действащите текстове, а още повече на създалата се съдебна практика.

⁹ Терминът „относителна недействителност“, макар и утвърден у нас, може да бъде критикуван от гледна точка на това, че създава алюзия за унищожаемост – едностранна (релативна) недействителност, на която може да се позовава само определена стана по сделката (чл. 32, ал. 1 ЗЗД), за разлика от нищожността (абсолютната недействителност), на която може да се позовава всяка от страните,

унищожаемостта, за които (при липса на специално изключение – чл. 17, ал. 2 и 3, чл. 33, ал. 3, чл. 88, ал. 2 ЗЗД и др.) е в сила правилото с отпадане правата на праводателя отпадат и правата на правоприемника (*resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis*), **при относителната недействителност**, тъкмо понеже е относителна, **правилото *resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis* е неприложимо**¹⁰, защото за лицата, различни от кредитора, извършените сделки от длъжника са **действителни и неговият правоприемник е станал титуляр на правото върху прехвърленото му от длъжника имущество, поради което последващото прехвърляне е прехвърляне от титуляр**¹¹.

4.2.2.2. В светлината на изложеното по-горе в т. 4.2.2.1. става ясно, че правилото на чл. 135, ал. 1, изр. последно ЗЗД: „*Недействителността не засяга правата, които трети добросъвестни лица са придобили възмездно преди вписване на исковата молба за обявяване на недействителността*“ **не представлява особена защита на оборота и правата на трети добросъвестни лица – както обикновено, но неправилно се мисли**¹², а **напротив – правило, което разширява „пробивната сила“ на относителната недействителност (непротивопоставимостта на действията) спрямо последващи приобретатели, които са недобросъвестни**¹³ (съзнавали са измамата на кредитора) или са облагодетелствани безвъзмездно, казано иначе **поставя лицата, придобили права от контрахента на длъжника, в положението на техния праводател при спазване на приложимите към него предпоставки по чл. 135, ал. 1, изр. 2 ЗЗД: „Когато действието е възмездно, лицето, с което длъжникът е договарял, трябва също да е знаело за увреждането“**, с което изключва безпомощността на измамения кредитор в хипотеза на последващо

а понякога и трети лица, поради което по-точният термин би бил „непротивопоставимост“ на действието спрямо кредиторите – *вж. Кацаров, К.*, цит. съч., с. 688.

¹⁰ Така и *Кожухаров, А.*, Облигационно право Общо учение за облигационното отношение, С, 1958, с. 536, обратно *Диков, Л.*, Курс по гражданско право Облигационно право обща част том III, 1934, с. 49; *Апостолов, И.*, цит. съч., с. 494 – 495; *Калайджиев, А.*, Облигационно право обща част, 2016, с. 640.

¹¹ Това основателно се приема и в Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.: „*В отношенията между длъжника и неговия съконтрагент, както и по отношение на всички останали трети лица действието на сделката се запазва и за собственик на имуществото, което е предмет на същата се счита третото лице-съконтрагент на длъжника*“.

¹² *Диков, Л.*, цит. съч. с. 49; *Апостолов, И.*, цит. съч. с. 495 – 496; *Калайджиев, А.*, цит. съч. с. 640.

¹³ Което е действителният смисъл на правилото на чл. 646, ал. 7 ТЗ, без него ефектът от уважаване на иска би бил ограничен до прекия контрагент на несъстоятелния, а искът срещу последващ приобретател би изглеждал дори недопустим, освен в хипотезата на чл. 226 ГПК.

измамливо прехвърляне¹⁴ и спазва посочения по-горе (т. 4.2.1.3.) принцип за определяне на позициите: кредитор - „измамници“ от една страна и кредитор – трети лица, които не са „измамници“. С оглед тези неучастващи в измамата трети лица се поставя въпросът за сигурността на оборота. **Кредиторът получава защита срещу „измамниците“, но тази защита не може да засегне сигурността на оборота и правата на третите лица, които не са участници в измамата, освен ако тяхното придобиване е безвъзмездно, при това от праводател, спрямо когото искът по чл. 135 ЗЗД може да бъде уважен.**

4.2.2.3. Изложеното по-горе в т. 4.2.2.2. се подкрепя и от правилото на чл. 226, ал. 3 ГПК: *„Постановеното решение във всички случаи съставлява пресъдено нещо и спрямо приобретателя, с изключение на действията на вписването, когато се отнася за недвижим имот (чл. 114 от Закона за собствеността), и за придобиване на собственост чрез добросъвестно владение (чл. 78 от Закона за собствеността), когато се отнася за движими вещи“* - прехвърлянето на имота след вписването на исковата молба е непротивопоставимо на ищеца, а решението по иск вписан след вписване на прехвърлянето е непротивопоставимо на приобретателя¹⁵. При това положение, ще се види, че правилото на чл. 135, ал. 1, изр. последно ЗЗД е излишно с оглед запазването на правата придобити от правоприемника на контрахента на длъжника преди вписването на исковата молба – чл. 226, ал. 3 ГПК изглежда достатъчен. Съществува обаче една важна разлика – правилото на чл. 226, ал. 3 ГПК не третира като условие добросъвестността и възмездността на придобиването (освен при чл. 78 ЗС), а чл. 135, ал. 1, изр. последно ЗЗД ги добавя към вписването, като в някои хипотези вписването ще бъде невъзможно (вж. по-долу т. 4.2.2.4.), при което добросъвестността ще се окаже основният, дори единствен критерий, като даже вписаното преди вписването на иска по чл. 135 ЗЗД прехвърляне на недвижим имот ще се окаже непротивопоставимо (относително недействително) спрямо кредитора, ако приобретателят е недобросъвестен, и така всички участници по веригата на измамата ще бъдат поставени в **еднакво положение** в съответствие с изложеното по-горе в т.

¹⁴ Коего, както е посочено и в мотивите на Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о., е обикновената схема на измамата: *„Възможно е кредиторът да бъде увреден не чрез една, а чрез поредица от правни действия или сделки. В този случай целеният от длъжника краен увреждащ резултат се постига с осъществяване на последното действие или сделка“*.

¹⁵ Този ефект е аналогичен на действието на запора и възбраната по отношение на вискателя съгласно чл. 452 ГПК.

4.2.2.2. и принципа *fraus omnia corrumpit*¹⁶. Същото ще важи и за безвъзмездните приобретатели от този недобросъвестен приобретател, тъй като безвъзмездността поставя приобретателя в положението на неговия праводател – по-горе т. 4.2.1.3.2.

4.2.2.4. Вписването на иска по чл. 135 ЗЗД не винаги е възможно. При сега действащата система на вписване е възможно само при атакуване на сделки с недвижими имоти, а те далеч не са единствените, нито дори основните сделки, с които кредиторът може да бъде днес увреден от измамливите действия на длъжника и трети лица. Това е така, защото за съществуващите регистри за активи, които не са недвижими имоти, макар те да са предвидени като публични, с оповестително действие и да определят противопоставимостта на правата на трети лица, **не съществуват правила за вписване на иски молби.** Този проблем стои и при развалянето на двустранни договори поради неизпълнение, макар и с допълнително измерение – съгласно чл. 87, ал. 3 ЗЗД по съдебен ред се развалят само транслативните договори относно права върху недвижими имоти, а съгласно чл. 88, ал. 2 ЗЗД развалянето на договори, които подлежат на вписване, не засяга правата на трети лица, придобити преди вписването, а подлежащите на вписване договори отдавна не са само тези относно недвижими имоти. Казаното още веднъж подчертава **водещото, а в много случаи и единствено значение на критерия добросъвестност на последващи приобретатели в хипотеза на иск по чл. 135 ЗЗД, съответно участие в измамата, от които зависи запазването или не на техните права по отношение на кредитора.**

4.2.3. Последници:

4.2.3.1. От изложеното става ясно, че искът по чл. 135 ЗЗД може да бъде насочен не само срещу прекия контрагент на длъжника, но и към всеки следващ приобретател¹⁷, за който ищецът твърди, че е участник в измамата или безвъзмезден правопримемник на участник в измамата, като това твърдение на ищеца обосновава допустимостта на иска. При доказване на това твърдение, обуславящо процесуалната легитимация

¹⁶ Това се приема и в Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.: „При това положение кредиторът може да иска обявяването за недействителни на цялата поредица от действия или сделки, които го увреждат в това му качество. В този случай преценката дали е налице знание за увреждането-в случаите когато такова се изисква се извършва с оглед на последния приобретател от поредицата“.

¹⁷ Това у нас приемат: Апостолов, И., цит. съч., с. 493; Кожухаров, А., цит. съч. с. 536 и Диков, Л., цит. съч. с. 48 – 49, макар според него спрямо трети лица, които не са контрагенти на длъжника, а посредством последващи приобретатели, искът да бил за собственост, а не отменителен.

на страните по иска, за което доказване естествено ищецът носи доказателствената тежест, искът следва да бъде уважен.

4.2.3.2. Уважаването на иска срещу последния приобретател (актуалния титуляр на правата), в което се състои търсената от кредитора защита, не се изключва от обстоятелството, че някой от междинните приобретатели по веригата е добросъвестен. Тази добросъвестност е от значение само за крайния приобретател (този който рискува да загуби актива), доколкото измамливата схема може да включва и междинни лица, които нямат или дори не могат да имат съзнание за увреждането на кредитора, защото са недееспособни – например юридически лица. Ако такова добросъвестно лице е последният приобретател, то ще запази правата си (ако придобива възмездно), но ако на свой ред прехвърли актива на лице, участващо в увреждането на кредитора, срещу това лице искът следва да бъде уважен¹⁸. При това недобросъвестността на представителя или представлявания дори при наличие на добросъвестност на другия измежду тях на общо основание корумпира съответното придобиване, като за съответната сделка се прилага презумпцията по чл. 135, ал. 2 ЗЗД¹⁹.

4.2.3.3. Уважаването на иска по чл. 135 ЗЗД срещу последващи възмездни приобретатели зависи от установяване на участието им в измамата, което позволява, както приема и Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о., като ответници да бъдат конституирани всички. Въпреки това искът следва да бъде уважен и ако е конституиран само последният приобретател²⁰, макар това да е в състояние

¹⁸ Например, длъжникът прехвърля имот на трето лице, което към момента на прехвърлянето съзнава измамата, то от своя страна го прехвърля на добросъвестно лице, което го прехвърля на контрахента на длъжника или на близък на самия длъжник, или на което и да е друго лице, знаещо за измамата.

¹⁹ Относно това разбиране в хипотезата на чл. 78 ЗС вж. *Стоянов, Д.*, Придобивният способ по чл. 78 ЗС, С, 2016, с. 340 – 341.

²⁰ В римското право, поради деликтния характер на иска и обстоятелството, че той се предявява от *curator bonorum* (вж. т. 2.3.1. от становището по първоначалните два въпроса), е естествено ответник да е само третото лице, още повече, че то е което трябва да върне в масата отчуждените активи, като в противен случай ще бъде осъдено да плати съответната сума (искът е бил арбитражен – паричното осъждане по оценка е последваща условна алтернатива на изпълнението на решението *in rem* – предаването на имуществото, от което вероятно следва и инерцията да се разсъждава по-късно дали е вещен). Арбитражният характер на иска в римското право вероятно изключва и проблема последващо прехвърляне от ответника контрахент на длъжника, който ако не предаде имуществото ще бъде осъден за пари. Съвременната концепция за относителна недействителност обаче подвежда към конструкцията за задължителното другарство, измествайки фокуса от преследвания резултат – възможност за принудително изпълнение върху измамливо придобитите права, все едно че те са все още на длъжника, към средството за постигането му – обявяване на сделката за относително недействителна, което пък поставя в центъра на внимание тази сделка и необходимостта да бъдат конституирани като ответници страните по нея. „Конструктивността“ на тази еволюция е очевидна, но прилагането на тази конструктивност изглежда

да затрудни доказването, за което ищецът носи доказателствената тежест, както и да не обвърже междинните приобретатели със силата на пресъдено нещо²¹, защото приобретателите по веригата не са необходими, а още по-малко задължителни другари – в този смисъл Решение № 129 от 20.07.2017 г. по т.д. № 284/2016 г. на ВКС, ТК, I т.о.²² Обратното може да се извлече с аргумент от това, че страните по сделка, чиято недействителност се търси, са задължителни другари,²³ както и донякъде от мотивите на Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.²⁴ Подобно изискване обаче може да се окаже прекалено обременително за кредитора и да позволи шиканиране от страна на ответниците или някои от тях, както и да осуети защитата на кредитора, ако някой от междинните приобретатели е междувременно заличен като търговец без правоприемство.

4.2.3.4. Поради тази причина изглежда по-основателно да се приеме, че искът може да бъде предявен и само срещу последния приобретател, въпреки теглените от процесуални конструкции аргументи. В крайна сметка, макар да е ясно, че искът не е вещен²⁵, една аналогия с ревандикацията срещу настоящия владеец заради дефект в правата на

надхвърля рамките на утилитарността, без да защитава разумно дори страните по сделката, особено като съобразим, че за тях тя е действителна. Изглежда неслучайно чл. 135 ЗЗД не посочва срещу кого се предявява искът и в това отношение разсъжденията на някогашния ВС в Решение № 10 от 03.01.1967 г. по г.д. № 124/1966 г. на ВС, ОСГК, а и на съвременната доктрина (вж. по-долу бел. № 23), макар и правилни, едва ли следва да бъдат надценявани в ущърб на целите на иска по чл. 135 ЗЗД, доколкото такова надценяване рискува да осуети тъкмо тези цели. Като пример за такова пренебрегване на целите в полза на надценяване на конструкцията може да бъде посочена и една вече по-стара и неприложима поради законодателна интервенция (чл. 649, ал. 2 ТЗ, в редакцията след ДВ бр. 20 от 2013 г.) практика, която се занимаваше с въпроса може ли отменителен иск в несъстоятелността да бъде съединен с иск за попълване на масата, след като по отменителния иск длъжникът бил ответник, а по иска за връщане трябвало да бъде (съ-) ищец.

²¹ За кредитора това „обвързване“ е без значение, то има ограничено значение единствено за вътрешните отношения праводател - правоприемник и отговорността на първия за евикция – вж. и *Русчев, И.*, Отговорността за евикция, С, 1995, с. 98 и сл., според когото отговорността за евикция провокирана от уважен иск по чл. 135 ЗЗД е практически изключена от предпоставките на иска – недобросъвестност на приобретателя или безвъзмездност на придобиването.

²² „Страните по двете сделки /от 22.05.2012 г. и от 13.08.2013 г./ не са необходими другари /чл. 216 ал. 2 ГПК/, поради което неконституирането на последния приобретател, в случая Б. В., не обуславя недопустимост на обжалваното решение по иска по чл. 135 ал. 1 ЗЗД“.

²³ Така изрично *Сталев, Ж.*, и колектив, цит. съч., с. 389. Относно иска по чл. 135 ЗЗД това е подчертано и в Решение № 10 от 03.01.1967 г. по г.д. № 124/1966 г. на ВС, ОСГК. В същия смисъл и *Апостолов, И.*, цит. съч. с. 493; *Диков, Л.*, цит. съч. с. 48; *Калайджиев, А.*, цит. съч. с. 638. В съгласие с по-старите разбирания *Кожухаров, А.*, цит. съч. с. 531 приема, че предявяването на иска само срещу третото лице не следва да доведе до отхвърлянето му.

²⁴ „Доколкото се касае за един иск по чл. 135, ал. 1 от ЗЗД, въпросът за относителната недействителност на всяко едно от поредицата от увреждащи действия или сделки не може да бъде разглеждана в самостоятелно производство по чл. 135, ал. 1 от ЗЗД отделно от останалите, а въпросът се разрешава в производство, в което е предявен искът за обявяване на относителната недействителност на цялата поредица от действия или сделки, при отчитане на съществуващите между тях взаимовръзки“.

²⁵ За някогашните спорове дали искът по чл. 135 ЗЗД е вещен, породени вероятно от арбитражната му природа (по-горе бел. № 20), присъща в римското право на *actiones in rem*, но и на някои лични искове, вж. *Апостолов, И.*, цит. съч. с. 493-494; *Диков, Л.*, цит. съч. с. 43.

негови праводатели (включително последица от недействителност на сделка между тях), в който случай ответникът е този, който може да конституира тези праводатели като помагачи, би могла да поуспокои страстите и да помогне за приемане на тази по-утилитарна и разумна в практически план теза. **В крайна сметка, правото съществува, за да отстранява несправедливостта, а не за да опиянява юристите с конструктивността си на „точна наука“, то трябва да е изкуство за доброто и справедливото²⁶, а не математиката с правни понятия²⁷, защото иначе би било безсилно да изпълнява социалната си функция.** От друга страна не е изключено процесът по иск по чл. 135 ЗЗД да е завършил с влязло в сила решение, преди да се узнае, че е налице последващо прехвърляне, което налага водене на самостоятелен иск по чл. 135 ЗЗД от кредитора **само срещу последния приобретател²⁸**, спрямо когото ще трябва да се установят както предпоставките на иска срещу длъжника и контрахента му (защото този последен приобретател не е бил страна в този процес), така и предпоставките по отношение на последния приобретател – съзнаване на увреждането (участие в измамата) или безвъзмездност на неговото придобиване, от праводател спрямо когото искът може да бъде уважен. **Всичко това дава да се разбере, че приемането ответник да може да бъде и само последният приобретател е по-добрата алтернатива²⁹.**

²⁶ Улпиан D. 1, 1, 1 pr.: *Iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat. Est autem a iustitia appellatum: nam, ut eleganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi* (Изучаващите правото първо трябва да знаят, откъде думата право идва. Тя от правосъдие идва: както елегантно Целз определя, правото е изкуство за доброто и справедливото).

²⁷ Относно „Юриспруденция на понятията“ (Begriffsjurisprudenz) вж. *Апостолов, И.*, „Еволюция на континенталната тълкувателна теория“, сп. „Търговско право“, 1999, кн. 1, с. 66 - 67. Може да се каже, че най-смешната грешка на тази доктрина е търсенето на конструкции в иначе не толкова конструктивното, колкото утилитарно римско право, конструкции, с чиято помощ да се обосновават съвременни тогава (XIX век) утилитарни разрешения, приемайки до голяма степен правото като (съвършена) затворена система - грешка вероятно наследена и от схоластиката на предишните векове, грешка, която охотно правят мнозина и днес, чувствайки се в плен на нормативизма – намерил у Келзен (а и в теорията на социалистическото право) своя концептуален завършек. Макар в ранния си период да е неин представител, през 70-те години на XIX век Йеринг разобличава юриспруденция на понятията и става родоначалник на юриспруденцията на интереса (Interessenjurisprudenz), схващаня ролята на правото и на съдията като разрешаване на конфликт на интереси, което в някаква степен го сродява с утилитаристичните възгледи на Бентам и мисълта, че позитивното право никога не е съвършено (пълно) защото е човешко творение – въздигната в закон воля на суверена, а ако тази философска екскурзия се струва някому излишно отегчителна, препращането към чл. 117, ал. 1 от Конституцията, чл. 46, ал. 2 ЗНА и чл. 5 ГПК е достатъчно, за да се разбере легално определената позиция на българското право и функциите на съда при прилагането му – вж. повече у *Конов, Т.*, „Още веднъж за съотношението между договорна и деликтна отговорност и обезщетяването на неимуществени вреди“, сп. „Търговско право“, 2012, кн. 3, с. 7 – 10 и особено бел. под линия № 6.

²⁸ По отношение на длъжника, прекия му контрахент и евентуално последващи междинни приобретатели искът би бил недопустим, щом вече има влязло в сила решение срещу тях.

²⁹ Това приема и *Кожухаров, А.*, цит. съч. с. 531.

4.2.3.5. Уважаването на иска срещу последния приобретател, както се посочи, зависи от установяване на неговата недобросъвестност – участието му в измамата. Ако последният приобретател е добросъвестен срещу него искът по чл. 135 ЗЗД не може да бъде уважен³⁰. Чл. 135, ал. 1, изр. последно ЗЗД обаче позволява искът да бъде уважен и срещу последващ добросъвестен приобретател, придобил безвъзмездно правата. Правилото се отнася до директния контрагент на контрахента на длъжника и прилагането му към последващи приобретатели може да се окаже несправедливо, а и „конструктивно“ неоснователно, в случай, че техният директен праводател е добросъвестен и възмезден³¹. Както се посочи по-горе в т. 4.2.1.3.2. Критерият възмездност/безвъзмездност на действието поставя безвъзмездния приобретател, независимо от участието му в измамата, в положението на неговия праводател.

Съществува съществено различие между участието в измамата – *consilium fraudis* и безвъзмездността на придобиването. Последната е просто жертване на интереса на безвъзмездния приобретател пред интереса на кредитора заради измамата на длъжника, при което добросъвестността му се оказва без значение. Възмездността е от значение относно контрахента на длъжника и първия негов приобретател, защото техният праводател – длъжникът е действал измамливо, но не бива да попречи на добросъвестен възмезден приобретател спрямо, когото искът по чл. 135 ЗЗД не може да бъде уважен, да се разпорежи валидно и противопоставимо на кредитора със своите и без това противопоставими на кредитора права, включително и безвъзмездно в полза на добросъвестен приобретател, защото този праводател и неговият безвъзмезден приобретател не са в кръга на измамниците и следователно са в зоната на защита на гражданския оборот – вж. по-горе т. 4.2.1.3.³² Иначе ще бъде, ако

³⁰ Това се приема и в Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.: „Ако по отношение на последния приобретател не са налице предпоставките за обявяване на относителната недействителност по чл. 135 от ЗЗД, то искът следва да се отхвърли изцяло без значение от това дали по отношение на някой от предшестващите приобретатели, които са договаряли с кредитора, тези предпоставки са били налице“.

³¹ Длъжникът прехвърля правата при условията на чл. 135 ЗЗД на трето лице, което ги прехвърля на недобросъвестен последващ приобретател, който ги прехвърля възмездно на добросъвестен, който ги подарява на друг добросъвестен.

³² Поради това следва да бъде споделен изводът от Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.: „По аналогичен начин в случаите, когато първият приобретател е придобил вещта на възмездно основание като е бил добросъвестен и прехвърли правото на собственост на друго трето лице на безвъзмездно основание, то няма да са налице предпоставките за уважаване на иска по чл. 135, ал. 1 от ЗЗД. Ако обаче в последния случай договарялото се с длъжника трето лице е било недобросъвестно, то при последващото безвъзмездно прехвърляне на вещта на друго лице искът по чл. 135,

последният приобретател е недобросъвестен, независимо от добросъвестността на праводателя му, измамливата верига не се прекъсва³³, поради което ще е без значение дали придобиването му е възмездно или безвъзмездно. От правилото, че безвъзмездността на придобиването поставя безвъзмездния приобретател, независимо от участието му в измамата в положението на неговия праводател следва, че при няколко последователни безвъзмездни прехвърляния положението на последния безвъзмезден приобретател се управлява от добросъвестността на последния възмезден, като добросъвестността на междинните безвъзмездни приобретатели е без значение.

Следователно безвъзмездността на последващи второто прехвърляне придобивания е от значение само в случаите, когато праводателят е участник в измамата, но ако той е добросъвестен и възмезден правоприменник, срещу неговия добросъвестен, дори и безвъзмезден правоприменник искът по чл. 135 ЗЗД не може да бъде уважен, така както не може да бъде уважен и срещу праводателя му.

4.2.3.6. С оглед изложеното на въпроса:

„Какъв е реда за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си?“ следва да се отговори:

Редът за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си, е иск по чл. 135 ЗЗД, който може да бъде уважен и срещу лицето, което е титуляр на правата върху имуществото, с което длъжникът се е разпоредил във вреда на кредитора, в качеството му на правоприменник – директен или косвен на контрахента на длъжника, като искът е основателен, ако този приобретател е недобросъвестен – знае за увреждането на кредитора към момента на придобиването, независимо от добросъвестността на неговия

ал. 1 от ЗЗД ще е основателен, независимо от това дали последният приобретател е бил добросъвестен или не.“

³³ Така и Решение № 122 от 17.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, ГК, IV г.о.: „В случай, че длъжникът е прехвърлил възмездно правото на собственост върху своя вещь на трето лице, което не е знаело за увреждането, а това трето лице в последствие е прехвърлило правото на собственост върху тази вещь на друго лице на възмездно основание и този последващ приобретател е знаел за увреждането на кредитора като първата сделка е била само средство за постигане на същото, то са налице предпоставките за обявяване на относителна недействителност и на двете сделки.“

праводател, или придобиването е безвъзмездно от праводател, срещу когото искът може да бъде уважен.

4.2.4. Доколкото в Решение № 129 от 20.07.2017 г. по т.д. № 284/2016 г. на ВКС, ТК, I т.о. на пръв поглед се приема друго, че: „дали имотът, предмет на тази сделка, може да бъде върнат в патримониума на длъжниците не е предмет на исковото производство, а на изпълнителното такова“ редно е да се разгледа и този въпрос.

4.2.4.1. Въпросът: дали имотът, предмет на последваща сделка, може да се разглежда по отношение на кредитора като имот на длъжника – т.е. дали придобиването е противопоставимо или не на кредитора, може да се постави в рамките на образуван изпълнителен процес при оспорване правото на принудително изпълнение на вискателя върху този имот по реда на чл. 440 ГПК.

4.2.4.2. Макар искът по чл. 440 ГПК да се схваща обикновено като установителен иск за собственост, той много повече е иск за оспорване на правото на изпълнението върху определено имущество с оглед твърдените права на ищеца върху него, поради което негов предмет е по-скоро правото на принудително изпълнение на ответника – вискател върху това имущество, което може да съществува валидно, дори това имущество да не принадлежи на длъжника по изпълнението, а на ищеца – трето лице, като хипотезата на чл. 135 ЗЗД³⁴ наред със залога и ипотеката, са типични такива случаи. Това разбиране открива възможността за предявяване на правото на ответника-вискател да изпълнява върху имущество, което не принадлежи на длъжника, и с възражение, без да оспорва твърдените или отричани от ищеца права върху имуществото, докато виждането, че искът е вещен, вероятно предполага предявяване на правата (заложни, ипотечни или по чл. 135 ЗЗД) на вискателя с насрещен иск, за да се изключи със сигурност решение, с чийто диспозитив единствено се признава, че ищецът, а не длъжникът е титуляр на правата върху имуществото, доколкото чл. 298, ал. 4 ГПК ограничава ефектите на решението относно предявените с възражение права до възраженията за прихващане и право на задържане³⁵, което означава, че непосочените в диспозитива други права на ответника, предявени с възражение, остават във

³⁴ Вж. *Сталев, Ж.* и колектив, цит. съч., с. 1170.

³⁵ Вж. *Сталев, Ж.* и колектив, цит. съч., с. 350 – 352, където изрично се приема, че изключението по ал. 4 на чл. 298 ГПК не се отнася „за други права на ответника, предявени с възражение (например право на залог, ползване, наем върху ревандикираната вещь)“ – с. 350.

от обвързващата сила на решението, тъй като мотивите не се ползват с такава освен в хипотезата на чл. 223, ал. 2 ГПК.

4.2.4.3. При посочените по-горе в т. 4.2.4.2. предпоставки защитата на кредитора (взискателя), който заедно с длъжника по изпълнението е страна по иска, ще може да се осъществи и чрез възражение срещу иска по чл. 440 ГПК, с което се релевират предпоставките и се търсят последиците на иск по чл. 135 ЗЗД³⁶. Въпросът за вписването на иска по чл. 135 ЗЗД, което е невъзможно за възражението, в случая едва ли стои, предвид започналото принудително изпълнение и съответното налагане на заповест или възбрана, а както се посочи и по-горе т. 4.2.2.4., това вписване няма водещо значение и в много хипотези е невъзможно.

4.2.4.3. От казаното става ясно, че между двете решения, спрямо които е зададен въпросът, няма противоречие, но все пак за избягване на бъдещи съмнения и след като въпросът е зададен, вероятно е полезно, ако се сподели изложеното по-горе в т. 4.2.4.2. относно предмета на иска по чл. 440 ГПК, отговорът да бъде допълнен с фразата:

„При същите условия кредиторът може да се защити и с възражение срещу иска за оспорване на принудителното изпълнение по чл. 440 ГПК.“

4.2.5. Третият (допълнителен) въпрос е формулиран твърде общо:

„Какъв е реда за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си?“

Тази обща формулировка изглежда не ограничава проблема за реда на защитата на кредитора по чл. 135 ЗЗД само до иска по чл. 135 ЗЗД и позволява да се разсъждава и относно други квалификации на защитата на кредитора при последваща разпоредителна сделка. Една такава възможна квалификация е искът за обезщетение, изрично предвиден в чл. 21, ал. 2 ЗЗД: **„Трети лица, които недобросъвестно**

³⁶ Възможността за предявяване на правото по чл. 135 ЗЗД в тази хипотеза с възражение се приема в теорията от *Кожухаров, А.*, Облигационно право, цит. съч. с. 534 – 535, но се оспорва от *Калайджиев, А.*, цит. съч. с. 638, с аргумент, че такава възможност не била предвидена в закона и липсвала идентичност на страните, защото ако длъжникът предяви иск срещу кредитора, решението по възражението няма да обвърже третото лице контрагент на длъжника. При хипотезата на иск по чл. 440 ГПК тези аргументи обаче изглеждат неоснователни.

попречат за изпълняването на договора, дължат обезщетение“. Текстът е неправилно формулиран стеснително – „изпълнение на договора“, което изглежда се дължи на неизцяло преодоляното и в действащия ЗЗД смесение между договор и последицата му – облигационно отношение, характерно за стария ЗЗД и неговите източници на рецепция, поради което текстът следва да се тълкува в смисъл: „попречат за изпълняването на задължението“ или „попречат за изпълняването на облигационното отношение“ - без разлика от източника му.

4.2.5.1. Произходът на текста у нас, чиито сравнителноправни аналози трудно се откриват, се свързва обикновено с една монография³⁷, която опитва да обоснове деликтна отговорност на трето лице за неизпълнение на чуждо вземане по чл. 56 и чл. 57 ЗЗД (1882 г. – отм.)³⁸ и реакцията на други автори срещу прекаленото широкото обосноваване на такава деликтна отговорност³⁹. Днес изглежда безспорно, че текстът урежда специален деликтен състав.⁴⁰

4.2.5.2. Трудно може да има съмнение, че в хипотезата на чл. 135 ЗЗД поведението на недобросъвестния контрагент на длъжника и на последващите недобросъвестни приобретатели „консумира“ и състава на деликта по чл. 21, ал. 2 ЗЗД, ако от това поведение са причинени вреди. Непротивопоставимостта на извършеното разпореждане постановена с

³⁷ *Цончев К.*, Отговорност на трето лице за нарушение на чуждо облигационно право, С., 1940, 195 с.

³⁸ Текстовете на чл. 56 и 57 ЗЗД (1892 г. – отменен) взети заедно уреждат принципа на генералния деликт и съответстват на съдържанието на действащия чл. 45 ЗЗД, с тази разлика, че третираат отделно деликтите и квазиделиктите, каквото излишно деление действащият ЗЗД не познава.

³⁹ Симптоматично е, че *Цончев К.*, цит. съч. извежда догматично отговорността на трето лице за нарушаване на чуждо облигационно право основно чрез паралели с иска по чл. 135 ЗЗД (чл. 140 ЗЗД 1892 г. – отм.), приемайки, че възстановяването на вредите чрез деликтен иск може да стане и чрез обявяване на недействителност на сделка (което исторически кореспондира с деликтния характер на отменителния иск в римското право), но не държи достатъчна сметка, че произхождащия от *Lex Aquila* принцип на генералния деликт предполага противоположен резултат, състоящ се в засягане на блага обект на абсолютно право, което оправдава носенето на отговорност и за най-лека небрежност (*D. 9, 2, 44 pr.*, (*Ulpianus libro 42 ad Sabinum*): *In lege Aquilia et levissima culpa venit*), при презюмирана вина – чл. 45, ал. 2 ЗЗД, а също и без вина – чл. 50 ЗЗД, което не позволява обезщетяването на вредите от причиненото от трето лице неизпълнение на задължението да бъде претендирано без разлика от неговата недобросъвестност или добросъвестност, грешка която действащият текст на чл. 21, ал. 2 ЗЗД преодолява, като основателно свързва отговорността на третото лице с неговата недобросъвестност, защото ако за абсолютните права, които са *numerus clausus*, за делинквента е ясно, че съответните блага са обект на чуждо право (след като не са негови), интимността на облигационното отношение не може да задължи всяко трето лице да бъде така предпазливо към чуждите интереси, че да съобразява поведението си с неизвестното, но ако съзнава, че поведението му ще попречи или може да попречи на изпълнението на конкретно и известно му чуждо за него облигационно отношение – ако е недобросъвестно, отговорността му може да бъде обоснована. Критика на тезата на *Цончев* вж. и у *Апостолов, И.*, Облигационно ... цит. съч. с. 10 – 11.

⁴⁰ Така: *Кожухаров, А.*, цит. съч. с. 9 – 10; *Конов, Т.*, „Понятието противоправност в областта на неправомерното увреждане според българското гражданско право“, сп. „Търговско право“, 2000, кн. 6, с. 93 – 94; *Калайджиев, А.*, цит. съч. с. 41 – 42.

решението за уважаване на иск по чл. 135 ЗЗД предотвратява тъкмо тези вреди, позволявайки кредиторът да се удовлетвори, все едно че разпореждането не е било извършено – по-горе т. 4.2.1.2. и т. 4.2.1.3. Както се посочи обаче при последващи прехвърляния са налице хипотези, в които искът не може да бъде уважен срещу актуалния титуляр на правата, с които длъжникът се е разпоредил във вреда на кредитора – по-горе т. 4.2.3.5., което поставя кредитора в невъзможност да се удовлетвори за сметка на прехвърлените от длъжника права, по реда на чл. 135 ЗЗД, в такъв случай вреди ще са налице и отговорността на недобросъвестния приобретател, който се е разпоредил с правата спрямо лице, срещу което искът по чл. 135 ЗЗД не може да бъде уважен, може да бъде ангажирана на основание чл. 21, ал. 2 ЗЗД.

4.2.5.2.1. Изложеното по-горе в т. 4.2.5.2. представя отговорността по чл. 21, ал. 2 ЗЗД в **привидна субсидиарност** спрямо иска по чл. 135 ЗЗД, доколкото вредите, причинени от недобросъвестните трети лица – приобретатели съществуват само ако не е уважен иска по чл. 135 ЗЗД срещу тях. Всъщност обаче двете средства за защита на увредения кредитор са **равностойни конкуриращи алтернативи** и няма основание да се мисли, че кредиторът е длъжен да използва първо иска по чл. 135 ЗЗД и едва при отхвърлянето му да може да се защитава с иска по чл. 21, ал. 2 ЗЗД, нито има основание да се признае на ответника възражение за такава субсидиарност. **Вярно е обаче, че успешното използване на едната алтернатива изключва другата.**

4.2.5.2.2. С оглед интереса на кредитора искът по чл. 135 ЗЗД, ако може да бъде уважен, изглежда по-добрата за кредитора алтернатива, защото му дава възможност да изпълнява за сметка на „възстановеното“ имущество на длъжника, а определянето на размера на дължимото по чл. 21, ал. 2 ЗЗД обезщетение ще става на основата на определяне на стойността на правото, с което длъжникът се е разпоредил, и на тази част от нея, която е необходима за удовлетворяване на онази част от вземането на кредитора, която остава неудовлетворена при изпълнение срещу останалото имущество на длъжника, която стойност е размерът на подлежащата на обезщетение вреда. Това поставя иска по чл. 21, ал. 2 ЗЗД в положение на една „житейска“, но не и юридическа субсидиарност.

4.2.5.2.3. Възможността за защита на кредитора по реда на чл. 21, ал. 2 ЗЗД съществува **само срещу недобросъвестни лица** и следва да се

разглежда като **изключена спрямо добросъвестни приобретатели** – дори и безвъзмездни, заради ясното изискване за недобросъвестност на текста: *„Трети лица, които недобросъвестно попречат за изпълняването на договора, дължат обезщетение“*.

4.2.5.2.4. Деликтният характер на иска по чл. 21, ал. 2 ЗЗД позволява обезщетението да се претендира **солидарно** (чл. 53 ЗЗД) от всички недобросъвестни лица (участници в измамата), но без длъжника, за който, въпреки, че е участник в измамата, е в сила първоначалното задължение, което не може да бъде дублирано със задължение за обезщетение.

4.2.5.3 Солидарната отговорност по чл. 21, ал. 2 ЗЗД на всички недобросъвестни приобретатели **гарантира в значителна степен събираемостта на обезщетението и оттам удовлетворяването на вземането на кредитора срещу длъжника, а от друга страна демотивира желаещите или допускащи (недобросъвестността не е ограничена само до директен умисъл и включва и евентуалния) увреждането на кредитора лица да участват в измамата, застрашавайки ги с лична отговорност за обезщетяване, и до голяма степен обезсмисля сложните схеми за увреждане на кредиторите чрез „укриване“ и „спасяване“ на значителни активи от неговото имущество.**

Поради изложеното, отговорът на общия въпрос:

„Какъв е реда за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си?“

следва да бъде допълнен и с фразата:

Алтернативно кредиторът може да търси деликтно обезщетение за вредите от неудовлетворяването си от наличното имущество на длъжника солидарно от всички недобросъвестни приобретатели по веригата по реда на чл. 21, ал. 2 ЗЗД.

4.3. ИЗВОД:

С оглед изложеното, отговорът на допълнително поставения трети въпрос:

„Какъв е реда за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си?“,

следва да бъде:

Редът за защита на кредитора по чл. 135 ЗЗД при последваща разпоредителна сделка, извършена от третото лице, в чиято полза длъжникът му се е разпоредил с имуществото си, е иск по чл. 135 ЗЗД, който може да бъде уважен и срещу лицето, което е титуляр на правата върху имуществото, с което длъжникът се е разпоредил във вреда на кредитора, в качеството му на правоприемник – директен или косвен на контрахента на длъжника, като искът е основателен, ако този приобретател е недобросъвестен – знае за увреждането на кредитора към момента на придобиването, независимо от добросъвестността на неговия праводател, или придобиването е безвъзмездно от праводател, срещу който искът може да бъде уважен. При същите условия кредиторът може да се защити и с възражение срещу иска за оспорване на принудителното изпълнение по чл. 440 ГПК. Алтернативно кредиторът може да търси деликтно обезщетение за вредите от неудовлетворяването си от наличното имущество на длъжника солидарно от всички недобросъвестни приобретатели по веригата по реда на чл. 21, ал. 2 ЗЗД.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕГЕНДОВА

